

Nr 203.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående ytterligare anslag till nybyggnads- och ändringsarbeten vid folkskoleseminariet i Luleå; given Stockholms slott den 22 mars 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att utöver det anslag å 248,460 kronor, som av 1916 års riksdag beviljats till utförande av nybyggnads- och ändringsarbeten för folkskoleseminariets i Luleå utvidgning till dubbelseminarium, för samma ändamål bevilja ett anslag av 373,540 kronor och därav på extra stat för år 1919 såsom reservationsanslag anvisa ett belopp av 300,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 mars 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
 Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
 Statsråden: PETERSSON,
 SCHOTTE,
 PETRÉN,
 NILSON,
 LÖFGREN,
 friherre PALMSTIERNA,
 RYDÉN,
 UNDÉN,
 THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Rydén anförde:

Ytterligare
 anslag till ny-
 byggnads- och
 ändringsar-
 beten vid
 folkskole-
 seminariet
 i Luleå.

Sedan Kungl. Maj:t i en den 31 mars 1916 till riksdagen avlåten proposition, nr 199, framlagt förslag angående folkskoleseminariets i Luleå utvidgning till dubbelseminarium samt inrättande av preparandkurs vid samma seminarium, anmälde riksdagen i skrivelse den 15 juni 1916 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, att riksdagen beslutat att *dels* antaga av stadsfullmäktige i Luleå gjort erbjudande om upplåtelse av ett område av 16,090,14 kvadratmeter för utvidgning av folkskoleseminariets i sagda stad tomtområde, *dels* till utförande i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten G. Hermansson upprättade ritningar av erforderliga nybyggnads- och omändringsarbeten

för ifrågavarande seminariums utvidgning till dubbelseminarium bevilja ett anslag av 248,460 kronor och därav anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av 123,000 kronor, *dels ock* till uppehållande vid samma seminarium under höstterminen 1916 och år 1917 av parallellavdelningar och preparandkurs anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av 26,000 kronor, ävensom bemyndiga Kungl. Maj:t att av de för år 1917 anvisade anslagen låta under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna för sistnämnda år erforderliga belopp.

Vid anmälan av sitt beslut i detta ärende uttalade riksdagen såsom sin mening, att under viss förutsättning det borde tagas i överbägande, huruvida åtgärder kunde och borde vidtagas för en omorganisation av det ifrågasatta dubbelseminariet till ett samseminarium med rätt till inträde för såväl manliga som kvinnliga sökande, och framhöll riksdagen, att vid uppgörande av den definitiva byggnadsplanen hänsyn borde tagas till möjligheten av en ändrad anordning av seminariets organisation i berörda avseende.

Vid föredragning av detta ärende den 30 juni 1916 uppdrog Kungl. Maj:t åt överintendentsämbetet att efter samråd med seminariets rektor gå i författning därom, att så snart erforderlig markupplåtelse ägt rum, ifrågavarande byggnads- och omändringsarbeten utfördes i huvudsaklig överensstämmelse med förenämnda ritningar, dock med rätt för överintendentsämbetet att vidtaga sådana smärre ändringar, som med hänsyn till möjligheten av att seminariet framdeles kunde komma att ombildas till samseminarium eller eljest kunde befinnas lämpliga och icke vållade ökning av den beräknade kostnaden, varjämte ovanberörda anslag å 123,000 kronor ställdes till överintendentsämbetets förfogande att för därmed avsett ändamål användas.

Tillika förordnade Kungl. Maj:t bland annat, *dels* att vid folkskoleseminariet i Luleå skulle under läsåret 1916—1917 anordnas en parallellavdelning till första klassen, under förutsättning att antalet godkända inträdessökande till nämnda avdelning uppginge till åtminstone omkring 20, *dels* att vid nämnda seminarium skulle under samma läsår och höstterminen 1917 anordnas en preparandkurs i huvudsaklig enlighet med de grunder, som angivits i det vid ovanberörda proposition nr 199 fogade utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 31 mars 1916 samt i riksdagens förut omförmälda skrivelse den 15 juni 1916.

Sedermera anvisade 1917 års riksdag på därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar på extra stat för år 1918 dels av förutberörda anslag å 248,460 kronor till nybyggnads- och omändringsarbeten vid ifrågavarande seminarium på extra stat för år 1918 såsom reservationsanslag återstående

beloppet, 125,460 kronor, dels ock anslag till anordnande under år 1918 av parallellavdelningar och preparandkurs vid, bland andra, seminariet i Luleå, därvid togs i beräkning anordnande av parallellavdelningar under vårterminen till första och andra samt under höstterminen till första, andra och tredje klasserna ävensom av preparandkurs under hela året.

Genom beslut den 25 juni 1917 ställde Kungl. Maj:t nyssnämnda belopp, 125,460 kronor, till överintendentsämbetets förfogande för därmed avsett ändamål.

I en den 6 mars 1917 dagtecknad och till ecklesiastikdepartementet den 24 samma månad inkommen skrivelse hemställde överintendentsämbetet emellertid om uppskov med byggnadsarbetets igångsättande eller ock om proposition till riksdagen om beviljande för ifrågavarande byggnader av ett extra tilläggsanslag av 186,640 kronor. Härom anförde ämbetet bland annat:

Överintendentsämbetet har genom Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län låtit till viss dag infordra anbud å de egentliga byggnadsarbetena; och har bemälda befallningshavande med skrivelse den 26 februari 1917 till ämbetet insänt det enda anbud, som inom föreskriven tid inkommit, nämligen ett, som inkommit från byggmästaren C. A. Flemström och slutar å 320,000 kronor för arbeten, som vid de för anslagets bestämmande gjorda beräkningar upptagits till en kostnad av 181,315 kronor, vartill kommer att anbudsgivaren sedermera telegramledes förklarar sig icke kunna stå vid sitt anbud längre än till den 3 mars 1917. Flemströms anbud torde sålunda icke vara något att vidare fästa avseende vid, och utlysande av ny entreprenad å ifrågavarande arbeten lär näppeligen komma att under nuvarande tidsomständigheter medföra bättre resultat. Tager man vidare i betraktande, att enligt av ämbetet från sakkunnige civilingenjören H. Theorell och aktiebolaget elektriska rådfrågningsbyrån i Stockholm infordrade uppgifter värmeledningsarbetena, som ursprungligen beräknats till 20,100 kronor, nu torde komma att betinga en kostnad av 47,000 kronor, vatten- och avloppsledningsarbeten, som tidigare beräknats draga en kostnad av 11,300 kronor, numera skulle kosta 28,200 kronor samt de elektriska ledningarna, vilka beräknats tarva en kostnad av 4,600 kronor, nu torde betinga en sådan av 9,900 kronor, vill det synas ämbetet, som det vore ur ren byggnads- och ekonomisk synpunkt synnerligen olämpligt att nu påbörja förevarande byggnadsföretag, och ämbetet anser sig därför äga full anledning att ur nämnda synpunkter sett i underdanighet hemställa, att ämbetet måtte befrias från att för närvarande igångsätta här omhandlade bygge, med skyldighet för ämbetet att då mera stadga i byggnadsfacket inom vårt land inträtt efter samråd med seminarierector hos Kungl. Maj:t göra framställning om byggets påbörjande.

Skulle Kungl. Maj:t emellertid av andra för Kungl. Maj:t mera vägande skäl finna arbetena ofördröjligen böra briugas till verkställighet, får överintendentsämbetet, under antagande att ett anbud å byggmästeriarbetena icke överstigande det av Flemström avgivna kan uppbringas och att de gjorda beräkningarna rörande de nuvarande kostnaderna för ledningsarbetena hålla streck samt att nuvarande posten

å 20.000 kronor för ritningar, tillsyn och oförutsedda utgifter behöver höjas med 10.000 till 30.000 kronor, hemställa att, då det beviljade anslaget uppgår till 248,460 kronor men de nu framlagda beräkningarna under ovan angivna förutsättningar bestiga sig till ett belopp av 435,100 kronor, till riksdagen avlåtes proposition om beviljande för utvidgande till dubbelseminarium av folkskoleseminariet i Luleå av ett extra tilläggsanslag å 186,640 kronor, varvid dock är att märka att under nu rådande konjunkturer någon visshet icke finnes, att nyssnämnda summa visar sig vid tiden för arbetenas utförande vara tillräcklig.

Vid förberörda skrivelse voro fogade *dels* en av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län den 26 februari 1917 dagtecknad skrivelse till överintendentsämbetet, med vilken överlämnats förutnämnda av Flemström angivna anbud att för ett belopp av 320,000 kronor utföra de beslutade nybyggnads- och ändringsarbetena för seminariet i Luleå, *dels* ett den 1 mars 1917 lämnat telegrafiskt meddelande till överintendentsämbetet, att Flemström icke kunde stå vid sagda anbud längre än till den 3 mars 1917, *dels* den i överintendentsämbetets skrivelse omförmälda, av Theorell den 24 mars 1917 uppgjorda beräkning av kostnaderna för införande av värmeledning samt ledningar för vatten och avlopp med tillhörande apparater i såväl den nya som den gamla seminariebyggnaden samt i den gamla gymnastikbyggnaden, slutande å 75,200 kronor, *dels* ock det i samma skrivelse omnämnda, av aktiebolaget elektriska rådfrågningsbyrån den 5 mars 1917 avgivna yttrande rörande anläggningskostnaden för ledningsinstallationer för elektrisk belysning och kraft inom nybyggnaden för seminariet, enligt vilket yttrande berörda kostnad skulle belöpa sig till 9,900 kronor.

Överintendentsämbetets ovannämnda skrivelse remitterades till folkskolöverstyrelsen den 13 augusti 1917. Efter att hava inhämtat yttrande i ämnet från domkapitlet i Luleå, som hört seminariets rektor, G. L:son Högsby, har överstyrelsen den 15 december 1917 med överlämnande av sagda yttranden för egen del avgivit utlåtande i detsamma.

Rektorn vid seminariet har såsom sin mening uttalat, att nybyggnads- och ändringsarbetena för utvidgning av ifrågavarande seminarium till dubbelseminarium borde snarast möjligt företagas och att arbetets påbörjande på intet sätt borde göras beroende av ursprungligen beräknade kostnader eller redan nu inlämnade anbud, och som skäl här för anfört:

Givet är, att skulle Kungl. Maj:t bifalla överintendentsämbetets hemställan om uppskov med byggnadsarbetet, blir byggnadsfrågan uppskjuten till en oviss framtid. Ej heller är det alldeles visst, att ytterligare uppskov skulle göra det möjligt att nedpressa kostnaden. Prisstegringen fortgår alltjämt, ingen vet, när den når sin kulmen,

ej heller om en prissänkning någonsin kommer att ske. Allting är på detta område ovisst, men största sannolikheten talar för att de uppskruvade priserna komma att hålla sig i höjden många år framåt. Den obestämda tanke, som ligger bakom hoppet om minskad dyrtid, kan formuleras ungefär på följande sätt: det är kriget, som vållar dyrtiden; när kriget i och med freden försvinner, kommer också dyrtiden att försvinna. Men då det utan tvivel är så, att dyrtiden orsakas huvudsakligen av en tilltagande knapphet på varor, men denna å sin sida endast småningom kan övervinnas, talar alltså sannolikheten för att dyrtiden kommer att fortfara även en lång tid efter den ovissa tidpunkt, då freden slutes. I enlighet med denna åsikt anser jag det synnerligen osäkert, om något ur ekonomisk synpunkt är att vinna genom ett uppskov. Men andra och starkare skäl tala för att byggnadsföretaget bör ofördröjligen påbörjas och snarast möjligt avslutas. Som bekant råder en stor brist på folkskollärare. För att om möjligt minska denna ha under de senaste åren några seminarier utvidgats till dubbelseminarier, folkskoleseminariet i Luleå står under en sådan utvidgning, och nu senast ha förberedande åtgärder vidtagits för att utvidga även ett par andra. Det är denna påbörjade utvidgning av seminariet i Luleå, som äventyras genom att byggnadsfrågan uppskjutes. I själva verket skulle ett uppskov även för blott ett eller annat år medföra så svåra olägenheter, att utvidgningen måste avbrytas. Visserligen ha åtgärder vidtagits för att anskaffa provisoriska lokaler under övergångstiden, men dessa äro sådana, att de kunna godtagas endast under den förutsättningen, att provisoriet ej utsträcker över eu följd av år. Av hänsyn alltså till arbetet för avhjälpandet av den särskilt i Norrland svåra lärarbristen bör byggnadsfrågan lösas snarast möjligt. Även överintendentensämbetet förutsätter, att andra mera vägande skäl kunna finnas att ofördröjligen bringa byggnadsarbetet i verkställighet, och hemställer i sådant fall, att till riksdagen avlättes proposition om beviljande av tilläggsanslag. Men överintendentensämbetet gör denna hemställan »under antagande, att ett anbud å byggmästeriarbetena icke överstigande det av Flemström avgivna kan uppbringas» etc. Skall byggnadsfrågan göras beroende av detta antagande, kan man genast anse den ställd på framtiden, då hittills erfarenheten visat, att ett uppskov alltid betyder höjda anbud.

Därjämte har rektor lämnat följande upplysningar om de provisoriska lokaler, som tagits i bruk eller komma att tagas i bruk vid seminariets utvidgning till dubbelseminarium samt om övriga för ändamålet vidtagna anordningar:

Under läsåret 1916—1917 började biblioteket användas som lärosal för en seminarieavdelning. Vidare inreddes för preparandkursen ett rum, beläget över salen för träslöjd i gymnastikbyggnaden och ursprungligen avsett till virkesupplag.

Under läsåret 1917—1918 har såsom lärosal tagits i bruk ett materialrum, beläget i fjärde våningen.

Under läsåret 1918—1919 anskaffas lokal för dels en seminarieavdelning och dels en småskoleavdelning på så sätt, att väggen mellan två intill varandra liggande överspelningsrum borttages, varigenom de fyra överspelningsrummen förvandlas till två lärosalar.

Överspelningen förlägges till klassrummen.

Under läsåret 1919—1920 kommer det övre avklädningsrummet i gymnastikbyggnaden att användas som lärosal för en avdelning av övningskolan och nuvarande

salen för träslöjd att användas som lärosal för en seminarieavdelning. Som lokal för träslöjden komma två källare under gymnastiksalen att användas.

Enligt planen för nybyggnaden skulle denna vara färdig att tagas i bruk vid början av h.-t. 1919. Då emellertid arbetet ej ännu påbörjats, syntes det mig osäkert, om det kunde hinna fullbordas inom beräknad tid, varför det gällde att antingen anordna provisoriska lokaler för ännu ett läsår eller också att avbryta seminariets utvidgning och således h.-t. 1919 ej mottaga mer än en avdelning i klass I. Men det skulle i alla händelser bli nödvändigt att h.-t. 1919 inrätta en ny avdelning i övningsskolan för att kunna på ett tillfredsställande sätt anordna undervisningsövningarna, emedan seminariet, även om blott en avdelning av första klassen intages, kommer att h.-t. 1919 ha parallellavdelningar till andra, tredje och fjärde klasserna. Under sådana omständigheter har det synts mig bäst att taga emot parallellavdelning även till första klassen och detta ehuru de föreslagna lokalerna bliva föga tillfredsställande. Förutsättningen för att man skall kunna låta utvidgningen av seminariet fortgå är, att nybyggnaden är färdig att tagas i bruk senast höstterminen 1920.

Domkapitlet, vars förutnämnda yttrande avgivits den 5 september 1917, har ansett sig böra med styrka biträda den av seminariets rektor uttalade meningen, att byggnadsarbetet icke borde uppskjutas, samt hemställt om avlåtande till riksdagen av proposition om beviljande av ett tilläggsanslag för samma arbete till den storlek, som vid propositionens avlämnande befunnes med hänsyn till de ekonomiska utsikterna för den närmare framtiden erforderligt för uppförande av den utav statsmakterna redan beslutade nybyggnaden vid seminariet i Luleå. Tillika har domkapitlet ifrågasatt, huruvida icke i avbidan på en sådan proposition överintendentensämbetet kunde bemyndigas att av nu tillgängliga medel för byggnadsarbetet låta redan under år 1917 föranstalta om verkställande av för byggnaden nödiga grundläggnings- och betongarbeten. Genom en sådan åtgärd och, så framt tillika omförmälda proposition kunde redan under riksdagens första tid komma under riksdagens omprövning och anslaget beviljas, kunde möjligen byggnadsarbetet påskyndas ett helt år.

Till stöd för vad domkapitlet sålunda hemställt och ifrågasatt har domkapitlet anfört:

I överintendentsämbetets skrivelse har för byggnadsföretaget ifråga merkostnaden på grund av dyrtiden beräknats till 186,640 kronor. Med hänsyn till den alltjämt fortgående prisförhöjningen på byggnadsmaterial och arbetskraft får det emellertid antagas, att merkostnaden under de sju månader, som nu förflutit från avlåtandet av överintendentsämbetets skrivelse, stigit än mera i höjden, vadan, och helst fördyringen fortgår, äskandet hos riksdagen av tilläggsanslag till ändamålet icke lär kunna stanna vid det ovan angivna beloppet. Inför denna utsikt till en fördubbling av den ursprungliga kostnadsberäkningen, 248,460 kronor, framstår överintendentsämbetets framställning om uppskov med byggnadsarbetet såsom synnerligen förklarlig.

Vid fragans bedömande må emellertid skäligen hänsyn tagas även till möjligheten av att utan de nya lokalerna sörja för den utvidgade undervisning, seminariet har att på grund av statsmakternas beslut meddela.

Seminariets utökning till dubbelseminarium tog sin början redan höstterminen 1916, då jämväl en föreskriven preparandkurs begynte anordnas vid seminariet. Säväl första som andra seminarieklassen hava förden skull redan nu sina parallellavdelningar. Jämte preparandkursen kräva dessa klasser tre nya lärosalar. En utvidgning av övningsskolan hade rätteligen bort vidtagas redan vid nu ingångna läsårs början, men har ansetts kunna uppskjutas till höstterminen 1918. Men då inställer sig behovet av en lärosal för en småskolavdelning såsom oavvisligt; likaså behovet av ett lärum för en tredje parallellklass. Höstterminen 1919 åter krävas nya rum dels för en fjärde parallellklass och dels för ytterligare en avdelning av övningsskolan.

Av Högsby lämnade uppgifter visa, hursom han tänkt sig det successivt uppstående behovet av flera lärosalar kunna i avbidan på att lokalerna i det nya huset bliva tillgängliga provisoriskt fyllas genom anlitan till det yttersta av utrymmet i det nuvarande seminarieetablissemnet, på sätt närmare framgår av följande tablå:

Läsår.	Behov av ytterligare lärosalar.		Såsom lärosalar tagas i bruk.
	Andamål.	Antal.	
1916—1917	för första parallellklassen	1	biblioteket, ett upplagsrum för slöjdvirke i gymnastikhuset,
	för preparandkursen	1	
1917—1918	för andra parallellklassen	1	ett materialrum i seminariehusets fjärde våning,
1918—1919	för tredje parallellklassen	1	två överspelningsrum, vilkas mellan- vägg borttages,
1919—1920	för en andra småskolavdel- ning i övningsskolan	1	två överspelningsrum, vilkas mellan- vägg borttages,
	för fjärde parallellklassen	1	salen för träslöjd,
	för en andra folkskolavdel- ning i övningsskolan	1	övre avklädningsrummet i gymna- stikbyggnaden.

Därest, såsom avsett varit, byggnadsarbetet fått begynna innevarande år, skulle det nya huset hava stått färdigt att tagas i bruk vid inträdet av höstterminen 1919. Inför utsikten av dröjsmål med arbetet ännu ett år har emellertid rektorn på domkapitlets anmodan anvisat, huru anordningen med provisoriska lokaler skulle i nödfall kunna utsträckas ända till höstterminen 1920, då omorganisationen av det utvidgade seminariet kommer att framstå såsom fullbordad.

Uppgifterna giva tydligt vid handen, att de anspråk på flera lokaler, som uppställas av omorganisationen, nu inskränkts till ett minimum, enär allenast oundgängligen erforderliga klassrum kunnat beredas. I övrigt få de nytillkommande eleverna i en preparandklass, fyra parallellklasser och en övningsskola i två avdelningar åtnöja sig med att dela det utrymme, som på sin tid ansetts erforderligt för det förutvarande elevantalet. I själva verket fördubblas ju antalet klasser, elever och lärare.

Biblioteket, de fyra överspelningsrummen och två materialrummen, avklädningsrummet och salen för träslöjd måste såsom avsedda för helt andra ändamål bliva mer eller mindre olämpliga såsom klassrum. Även deras läge måste bliva otjänligt. All

överspelning får förläggas till klassrummen, och såsom lokal för träslöjd anordnas två kallare under gymnastiksalen. För materialrummen kan man tydligen icke erhålla någon ersättning. Utrymmet i laboratorier, rum för undervisning i biologi, slöjdrum, tecknings- och musikrum samt korridorer med mera måste självfallet bliva otillräckligt. Särskilt efter ingången av läsåret 1918—1919 komma olägenheterna för undervisningen att bliva kännbara för att under det därpå följande nå en gräns, där arbetsmöjligheterna och arbetstrevnaden inom läroanstalten utsättas för synnerlig påfrestning. Det synes domkapitlet uppenbart, att de lokala förhållandena, såsom de under sistberörda läsår komma att te sig, icke på några villkor böra tänkas fortvara ännu ett år. Högsby förmåler sig även anse, att, om utvidgningen av seminariet skall ostört fortgå, en nödvändig förutsättning härför är, att nybyggnaden blir färdig att tagas i bruk höstterminen 1920.

För det allmänna torde alltså vara att välja på antingen att bereda seminariet den på grund av dyrtiden erforderliga förhöjningen av byggnadsanslaget eller att låta seminariets omorganisation till ett dubbelseminarium avbrytas för det oberäkneliga antal år, som kan komma att förflyta, till dess byggnadskostnaderna åter sjunka till sitt förutvarande läge.

Under förutsättning att vidare åtgärder för anställande av fasta lärarkrafter för de nya parallellklasserna inställas, lär ett avbrott i läroanstaltens omorganisation icke i och för sig böra avvisas. Men i betraktande av det trängande behovet av ett ökat och jämnt tillopp av lärarkrafter för folkskolan i det nordligare Sverige bör ett sådant avbrott i seminariets utvidgning endast i yttersta nödfall tillgripas.

I enlighet med sin uppgift att bevaka den allmänna undervisningens intresse kan domkapitlet för sin del icke underlåta att finna den visserligen betydande nya engångsutgift, som erfordras för byggnadsföretagets omedelbara påbörjande, icke kunna uppväga de tvivelsutan ganska långvariga svårigheter för folkskoleväsendet i vidsträckt delar av Norrland, som skulle bliva en följd av att dubbelseminariet i Luleå för en avsevärd tidsperiod sättes till hälften ur funktion. Domkapitlet vill tillika erinra därom, att behovet av ytterligare ett seminarium för rikets norra del erkänts ostridigt vara för handen, även sedan Luleåseminariets utvidgning fullbordats. Frågan om tillgodoseende av sagda behov torde likväl förklarligtvis komma att under kristiden få vila. Desto mera angeläget måste det då vara, att åtminstone den redan begynta utvecklingen av Luleåseminariet får ostört fortgå.

Folkskolöverstyrelsen har hemställt, det Kungl. Maj:t täcktes *dels* bemyndiga överintendentensämbetet att vidtaga åtgärder för påbörjande av ifrågasvarande nybyggnads- och omändringsarbeten i enlighet med åt ämbetet redan meddelat uppdrag, *dels* hos riksdagen äska det tilläggsanslag, som kunde finnas nödvändigt för arbetets fullföljande.

Beträffande de olägenheter, som det redan inträffade uppskovet med det beslutade byggnadsarbetets igångsättande medfört och ett fortsatt uppskjutande med detsamma skulle komma att ytterligare medföra såväl för undervisningens behöriga bedrivande vid seminariet som för skolväsendet i rikets nordligare delar, yttrar överstyrelsen:

Det av överintendentensämbetet påyrkade uppskovet med ifrågasvarande byggnadsarbetes igångsättande har tydligen starka skäl för sig ur den av ämbetet åberopade

byggnadssynpunkten, då ju stora svårigheter under krigstiden möta för anskaffande av vissa materialier för arbetet, och ur ekonomisk synpunkt, därest man anser sig kunna räkna med att efter krigstidens slut en avsevärd nedgång i nu rådande arbets- och materialpris skall inträda. Betraktas åter frågan ur synpunkten av seminariets behov och nödvändigheten av att snarast möjligt sörja för utbildningen av ett ökat antal lärare, synas de olägenheter, som åtfölja ett uppskov av byggnadsarbetet, vara av den beskaffenhet, att deras beaktande måste uppväga även mycket stora betänkligheter mot ett omedelbart igångsättande av nämnda arbete.

Ifrågavarande olägenheter hava framhållits såväl av domkapitlet i Luleå som av rektor vid folkskoleseminariet därstädes, och överstyrelsen vill med all kraft betona, att de åtgärder för lindrande av lärarbristen i Norrland, som i följd av riksdagens beslut år 1916 om utvidgning av seminariet i Luleå till dubbelseminarium vidtagits, måste avbrytas, om byggnadsarbetet uppskjutes till den obestämda framtid, »då mera stadga i byggnadsfacket inom vårt land inträtt». I enlighet med nådiga brevet den 30 juni 1916 har vid seminariet i Luleå från och med samma års hösttermin anordnats dels preparandkurs, dels parallellavdelning till första klassen och, sedan första klassens parallellavdelning blivit parallellavdelning till andra klassen, en ny parallellavdelning till första klassen från och med höstterminen 1917 blivit inrättad. För dessa tre avdelningar äro provisoriska lärorum anordnade i seminariets biblioteksrum, i ett uppslagsrum för slöjdvirke i gymnastikhuset samt i ett materialrum i huvudbyggnadens fjärde våning. En ny avdelning av övningsskolan hade egentligen behöfts redan innevarande läsår, då parallellavdelningen till andra klassen skall börja de praktiska undervisningsövningarna, men dess inrättande har uppskjutits till höstterminen 1918, då den måste anordnas för beredande av tillfälle till undervisningsövningar för parallellavdelningarna till tredje och andra klasserna. Då tillika en ny parallellavdelning till första klassen då bör intagas, om planen för seminariets utvidgning skall fullföljas, måste ytterligare två lärorum åvägbringas, vilket enligt rektors förslag skulle ske genom att taga i anspråk de fyra överspelningsrummen i översta våningen, sedan mellanväggarna, som åtskilja två och två av dem, blivit borttagna. Med höstterminen 1919, då dubbelseminariet skulle vara fullständigt med fyra parallellavdelningar till seminarieklasserna och en ny alldeles nödvändig avdelning i övningsskolan, erfordras ytterligare två klassrum, vartill rektor föreslagit att använda salen för träslöjd och övre avklädningsrummet i gymnastiksalen.

Då man betänker, att dessa dels redan använda dels föreslagna sju klassrum åvägbringas genom användning av med avseende på ljusförhållanden, utrymme och rumshöjd till lärorum synnerligen olämpliga lokaler och att de behov, för vilka de egentligen äro beräknade, icke under den provisoriska användningen kunna på tillfredsställande sätt tillgodoses, måste man instämma med domkapitlet och rektor däri, att provisoriet varken kan eller bör förlängas utöver år 1920. För ett seminarium med dubbla klasser och sex avdelningar i övningsskolan behövas, fränsett lärosalar, mera materiell, större utrymme för slöjd och slöjdvirke, flera musikinstrument och flera rum för dessa samt större utrymme för avklädningsrum till gymnastik än för ett enkelseminarium med därtill hörande fyra avdelningar i övningsskolan. Under provisoriet måste nu elevernas enskilda arbete i läsesalen inskränkas, slöjden bedrivs i källarum, materiellen inrymmas i lärorum och korridorer, samt eleverna inhysas i olämpliga lokaler och måhända nödgas bära gymnastikkäddor fram och åter mellan hemmen och seminariet, allt omständigheter, som minska trevnad och arbetslust för lärare och elever och äro ägnade att giva de senare oriktiga föreställningar om huru en modern läre-

anstalt bör vara ordnad. Därtill kommer, att elevantalet i parallellavdelningarna för att kunna inrymmas i de tränga lärorummen måste hållas lågt, varigenom ändamålet med seminariets utvidgning till en god del förfelas. Om byggnadsarbetena icke kunna påbörjas så tidigt, att de kunna fullbordas under år 1920, torde det, såsom redan antytts, bliva nödvändigt att inställa den påbörjade utvidgningen av seminariet, för att icke de provisoriska förhållandena, som äro beräknade för en kortare övergångstid, må genom en längre tids fortvaro bliva odrägliga.

Den omständighet, som förauledde beslutet om utvidgning av seminariet i Luleå, var behovet av ett större antal lärare för fyllande av den särskilt i de fyra nordligaste länen synnerligen tryckande lärarbristen. Överstyrelsen tillåter sig att med avseende härpå erinra om den utredning, som meddelades i det statsrådsprotokoll, som var bifogat proposition nr 199 till 1916 års riksdag. Denna utredning visade, att för tiden 1916—1920 i de fyra nämnda länen erfordrades 663 nya lärarkrafter för fyllande av då befintliga luckor i uppsättningen av lärarpersonal vid folkskolorna, för ersättning av den regelbundna avgången av lärare under tiden till och med år 1920 och för åstadkommande av den förbättring av skolväsendet, som enligt folkskolinspektörernas mening skulle kunna och böra genomföras under samma tid. För anställning inom området vore under tiden att påräkna endast 310 nya lärarkrafter, i följd varav det ansågs, att särskilda åtgärder vore behövliga för ävägbringande av 353 nya lärarkrafter. Därtill komme det antal, som enligt folkskolinspektörernas uttalade åsikter skulle vara ytterligare erforderligt för åstadkommande av en jämförelsevis tillfredsställande anordning av skolväsendet och som uppginge till omkring 270 lärare. Sammanlagt skulle alltså behövas omkring 620 lärare, av vilka omkring 350 borde vara manliga och omkring 270 kvinnliga, tal, som visserligen vore approximativa men som dock kunde anses för de tillförlitligaste uttryck för lärarbehovet, som under förhållanden förhållanden kunnat erhållas.

Härtill vill överstyrelsen endast lägga, att, enligt vad överstyrelsen inlämtat av folkskolinspektörernas berättelser om skolväsendet i Norrbottens, Västerbottens, Väster-norrlands och Jämtlands län under år 1916, lärarbristen därstädes känts alltmer tryckande, allteftersom ökningen av antalet folkskolor fortgått. Såsom en folkskolinspektör anför, hade de rådande förhållandena åstadkommit, att en stor del av de förbättringar, som skoldistriktet beslutat och som vore oundgängliga förutsättningar för den norr-ländska landsbygdens kulturella utveckling, måste stanna på papperet, om ej kraftiga åtgärder med det snaraste vidtoges för ökningen av antalet examinerade lärarkrafter för folkskolorna. Enligt en annan folkskolinspektörs erfarenhet hade lärarbristen menligt inverkat på skoldistriktens intresse för skolväsendets förbättring, då man ansåge det lönlöst att göra något, när lärare med vederbörlig examen ej kunde erhållas. Från kyrkostämman i ett skoldistrikt i Ångermanland har överstyrelsen fått mottaga ett protokollsutdrag innehållande en allvarlig vädjan till de myndigheter, som hava att vårda sig om folkundervisningen i riket, att de måtte behjätta det nödläge, vari församlingarna befinna sig på grund av den rådande bristen på examinerade folkskol-lärare, och fortast möjligt vidtaga kraftiga åtgärder för bristens avhjälpande.

De anförda omständigheterna, nämligen olägenheterna av en under obestämd tid fortvarande provisorisk anordning av dubbelseminariet i Luleå och av eventuellt inställande av redan påbegynta åtgärder för att i någon mån avhjälpa den isynnerhet i norra delen av Norrland oerhört tryckande lärarbristen, synas vara fullgoda skäl för det av överintendentensämbetet alternativt förutsatta igångsättandet av arbetet för seminariets i Luleå utvidgning till dubbelseminarium. Om arbetet snarast möjligt full-

bordas efter den uppgjorda planen, torde elevantalet, i synnerhet om anslaget till elevstipendier i överensstämmelse med folkskolöverstyrelsens därom avgivna förslag bliver väsentligen förhöjt, kunna uppbringas så, att omkring sextio elever årligen kunna utexamineras, något, som skulle kunna avsevärt bidra till fyllande av behovet av folkskollärare i de nordligaste delarna av landet.

I fråga om framtidens byggnadsförhållanden anför överstyrelsen:

Vad beträffar utsikterna för framtiden i fråga om tillgång på byggnadsmaterialier och kostnader för byggnadsarbeten, torde det under förhandenvarande omständigheter vara omöjligt att med någon grad av sannolikhet förutsäga, när förbättring i nu rådande förhållanden kan inträda. Vad erfarenheten från de gångna krigsåren givit vid handen, är en alltjämt minskad tillgång på materialier och ökad kostnad, som haft till följd, att en mängd arbeten just på grund av uppskov med deras igångsättande i hög grad fördröjats. Överstyrelsen kan i detta hänseende erinra om seminariebyggnaden i Lund, som, om den, såsom ämnat var, fått påbörjas under år 1914, otvivelaktigt skulle blivit avsevärt billigare än nu blir fallet. Vid sådant förhållande och då en verklig fara för »framtidens land» Norrlands kulturutveckling ligger i fördröjande av åtgärder för lärarbristens minskande, synes det högeligen önskvärt, att det ifrågavarande arbetet snarast möjligt bringas till verkställighet.

I detta sammanhang berör överstyrelsen frågan om den ordning, i vilken arbeten av ifrågavarande art igångsättas, och yttrar härom:

Under normala förhållanden synes det rimligt och naturligt, att man undviker att börja ett byggnadsarbete, förrän alla kostnader för anläggningens fullbordande uträknats genom infordrade och godkända anbud. Det torde emellertid kunna ifrågasättas, om denna ordning lämpligen bör iakttagas under de abnorma förhållanden, som nu äro rådande. Det dröjsmål, som blir oundgängligt, därest anbud för hela anläggningen skola infordras och eventuellt erforderligt tilläggsanslag utverkas, innan arbetet påbörjas, torde, såsom erfarenheten visat, ha till följd, att kostnaderna betydligt stegras. Det synes därför böra övervägas, om icke under närvarande förhållanden det vore förmånligare att omedelbart begynna byggmästeriarbetena och därefter införskaffa anbud å övriga arbeten samt göra framställning om det ytterligare anslag, som kan bliva erforderligt.

Med anledning av vad seminariets rektor, domkapitlet och folkskolöverstyrelsen sålunda anfört, har byggnadsstyrelsen (= överintendentens ämbetet), på grund av remiss, den 7 februari 1918 ånyo avgivit utlåtande i ärendet och därvid yttrat bland annat:

I anledning av vad domkapitlet i Luleå och folkskolöverstyrelsen nu hemställt, har byggnadsstyrelsen låtit ånyo kostnadsberäkna de ifrågasatta arbetena enligt för dagen gällande enhetspriser å materialier och arbete, i den mån sådant varit görligt, och därvid kommit till en kostnadssumma av 622,000 kronor. Härigenom betingas alltså ett tilläggsanslag å 373,540 kronor utöver det av 1916 års riksdag beviljade beloppet. I den sålunda beräknade byggnadskostnaden ingå kostnaderna för grundläggningsarbeten med omkring 40,000 kronor och för steuarbeten till socklar och fasader med omkring 20,000 kronor, vilket styrelsen velat här omnämna, för såvitt Kungl. Maj:t funne för gott låta denna detalj av företaget omedelbart påbörjas.

För den händelse Kungl. Maj:t emellertid, oavsett den avsevärda höjningen av totalkostnaden för ifrågavarande byggnadsföretag, likväl skulle finna skäl föreligga till detsamma igångsättande i dess helhet, får byggnadsstyrelsen i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes hos innevarande års riksdag äska utöver redan beviljat belopp ett tilläggsanslag å 373,540 kronor, beträffande vilken summa styrelsen dock anser sig böra förutskicka, att densamma vid tiden för arbetenas utförande utan tvivel torde komma att visa sig otillräcklig.

Vid byggnadsstyrelsens skrivelse var fogat ett av arkitekten John Telander den 2 februari 1918 upprättat kostnadsförslag för ifrågavarande byggnadsarbeten, slutande å den i skrivelsen angivna summan. 622,000 kronor.

Då Kungl. Maj:t år 1916 föreslog riksdagen att bevilja medel till nybyggnads- och omändringsarbeten vid folkskoleseminariet i Luleå för seminariets utvidgning till dubbelseminarium, var anledningen härtill folkskoleväsendets märkbara efterblivenhet i rikets nordligare delar samt det stora behovet av kompetenta lärare för folkskolorna därstädes. I det utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 31 mars 1916, som bifogades Kungl. Maj:ts proposition i ämnet, anförde dåvarande departementschefen härom: »Den av folkskolöverstyrelsen verkställda utredningen i ämnet synes mig hava otvetydigt ådagalagt, dels att bristen på lärarkrafter för folkskolorna i Norrland för närvarande är jämförelsevis stor, dels att folkskoleväsendet i Norrland befinner sig på en beklagligt efterbliven ståndpunkt i jämförelse med folkskoleväsendet inom landets övriga delar. För avhjälpande av denna brist och för genomförande av de förbättringar i skolväsendet inom Norrland, som måste anses omedelbart eller inom de närmaste åren påkallade, liksom ock för möjliggörande av de ytterligare förbättringar, som därefter kunna vara av nöden, samt för det framtida uppehållet av det sålunda förbättrade skolväsendet kräves påtagligen ett betydligt antal nya lärarkrafter. För erhållande av sådana erfordras givetvis nya lärarutbildningsanstalter.»

Departementschefen.

Då vidare riksdagen biföll Kungl. Maj:ts ovanberörda framställning och sålunda beviljade medel icke blott till förberörda nybyggnads- och omändringsarbeten utan ock till provisoriska anordningar för omedelbart påbörjande av seminariets utvidgning till dubbelseminarium, var det otvivelaktigt för att så fort som möjligt i någon mån råda bot på de starkt framträdande missförhållandena inom folkskoleväsendet i Norrland. Givetvis var det då också riksdagens avsikt, att omförmälda byggnadsarbeten skulle utföras med all den skyndsamhet, som omständigheterna medgäve.

Av det föregående framgår emellertid, att dessa byggnadsarbeten ännu icke blivit igångsatta. De hinder, som ställt sig i vägen för påbörjan-

det av desamma, hava varit de stegrade byggnadsprisen, vilka haft till följd, att det av riksdagen för ändamålet beviljade beloppet, 248,460 kronor, befunnits otillräckligt. Då överintendentsämbetet avlät sin förut omförmälda skrivelse den 6 mars 1917, skulle enligt ämbetets beräkning för arbetenas verkställande erfordrats ytterligare 186,640 kronor. Sedan dess hava byggnadsprisen ytterligare stegrats, så att även sistnämnda belopp nu är allt för litet. Enligt vad byggnadsstyrelsen beräknat på grund av gällande enhetspriser å materialier och arbete i början av februari 1918 skulle ett tilläggsanslag å 373,540 kronor då varit erforderligt, och styrelsen anmärker, att även denna summa torde vid tiden för arbetets utförande komma att visa sig otillräcklig.

Vad byggnadsstyrelsen sålunda anmärkt om omöjligheten att med säkerhet beräkna de slutliga kostnaderna för ifrågavarande byggnadsarbeten må vara riktigt. Detta oaktat anser jag, att sagda byggnadsarbeten med det allra snaraste böra påbörjas. Med hänsyn till det trängande behovet av kompetenta lärare för folkskolorna i de norrländska församlingarna, särskilt i de nordligaste länen, finner jag det nämligen oundgängligt, att den påbörjade utvidgningen av seminariet i Luleå till dubbelseminarium får ostört fortgå. Två parallellavdelningar finnas redan vid nämnda seminarium, en ny parallellavdelning är avsedd att intagas höstterminen 1918 och ytterligare en ny sådan höstterminen 1919. Vid sistnämnda tid skulle dubbelseminariet således vara fullständigt, och från och med år 1920 skulle årligen utexaminering äga rum från två avdelningar. Av vad såväl seminariets rektor som domkapitlet och folkskolöverstyrelsen anfört framgår emellertid oförtydligt, att de lokalanordningar m. m., som stått till buds för parallellavdelningarna, äro i högsta grad otillfredsställande. Dessa anordningar kunna försvaras, för så vitt de utgöra endast ett snart övergående provisorium, men uppenbart är, att de icke för någon längre tid kunna godtagas. Jag är därför fullt ense med folkskolöverstyrelsen, att, därest icke byggnadsarbetena kunna vara fullbordade under år 1920, seminariets påbörjade utveckling till dubbelseminarium måste avbrytas. Men följden härav blir den, att det redan förut jämförelsevis lågt stående skolväsendet i rikets nordligare delar på grund av den tilltagande lärarbristen icke blott icke kan hållas uppe på sin nuvarande ståndpunkt utan kommer att ytterligare försämrast. Detta sistnämnda vill jag hava starkt betonat, emedan det enligt min mening bör vara huvudsynpunkten vid bedömandet av den föreliggande frågan. Jag hänvisar härvid till vad folkskolöverstyrelsen yttrat i fråga om den befintliga lärarbristen i Norrland och de allt större svårigheterna för församlingarna att erhålla examinerade lärare för folkskolorna. Dessa svårigheter komma otvivelaktigt att ökas

under den närmaste tiden, även av den anledningen, att ett flertal äldre lärare, som stått kvar i tjänst i avvaktan på ny löne- och pensionsreglering för folkskolekåren, inom kort kommer att avgå.

Måste man sålunda erkänna nödvändigheten av att den påbörjade utvidgningen av seminariet i Luleå får fortgå utan avbrott och olämpligheten av att för någon längre tid stanna vid förberörda provisoriska anordningar för parallellavdelningarna, bliva de ifrågavarande byggnadsarbetnas upptagande och slutförande en angelägenhet, vilken, såsom jag förut antytt, icke längre får undanskjutas. I likhet med folkskolöverstyrelsen håller jag före, att man icke bör tveka att igångsätta för det allmänna nödvändiga byggnadsarbeten, även om de, såsom i nu förevarande fall, beräknas komma att draga kostnader, vilka högst väsentligt överstiga dem man förut kunnat räkna med såsom normala. Under nu rådande abnorma förhållanden inom byggnadsfacket torde ett fördröjande av sådana arbeten, som icke för någon längre tid kunna uppskjutas, även ur ekonomisk synpunkt innebära en förlust för staten. Erfarenheten har åtminstone hittills ådagalagt, att ett sådant fördröjande endast medfört större svårigheter och höjda kostnader. Jag anser därför, att framställning nu bör göras till riksdagen om beviljande av ett tilläggsanslag utöver det anslag å 248,460 kronor, som 1916 års riksdag beviljat för nybyggnads- och omändringsarbeten för folkskoleseminariet i Luleå. Byggnadsstyrelsen har beräknat, att detta tilläggsanslag bör bestämmas till 373,540 kronor, och mot denna beräkning har jag intet att invända.

Under förutsättning av riksdagens bifall till nyssnämnda framställning har jag för avsikt att hos Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder för arbetenas igångsättande omedelbart efter det riksdagen fattat beslut i ärendet. Största delen av merberörda arbeten skulle då säkerligen kunna utföras under åren 1918 och 1919 och det återstående i så god tid under år 1920, att de nya utrymmena kunde tagas i bruk höstterminen 1920. Härav följer emellertid, att tillräckliga medel för ändamålet böra vara tillgängliga redan under år 1919. Såsom jag i det föregående erinrat, har riksdagen åren 1916 och 1917 anvisat tillsammans hela det redan beviljade beloppet å 248,460 kronor. Med ledning av den kostnadsberäkning, som byggnadsstyrelsen nu låtit utföra, har jag kommit till den uppfattningen, att utöver nyssnämnda summa ett belopp av 300,000 kronor skulle för år 1919 vara tillräckligt. Detta belopp borde således anvisas på extra stat för år 1919.

Såsom synes av det föregående, har ärendet vid statsverkspropositionens avlåtande till 1918 års riksdag icke befunnit sig i det skick, att sistnämnda belopp då kunnat tagas i beräkning. Men efter vad jag inhämtat,

kommer chefen för finansdepartementet under riksdagens fortgång att hemställa om avlåtande av framställning till riksdagen angående beredande av medel för täckande av ytterligare utgifter för 1919 års statsreglering. Under förutsättning av bifall till denna framställning skulle kostnaderna jämväl för nu ifrågakvarande ändamål kunna bestridas av inkomsterna på 1919 års riksstat.

Skulle det slutligen visa sig, att förutnämnda tilläggsanslag icke befinnes tillräckligt för byggnadsarbetenas slutförande, bör tydligen framställning göras hos en kommande riksdag om erforderligt fyllnadsbelopp.

På grund av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att utöver det anslag å 248,460 kronor, som av 1916 års riksdag beviljats till utförande av nybyggnads- och ändringsarbeten för folkskoleseminariets i Luleå utvidgning till dubbelseminarium, för samma ändamål bevilja ett anslag av 373,540 kronor och därav på extra stat för år 1919 såsom reservationsanslag anvisa ett belopp av 300,000 kronor. .

Denna av statsrådet övriga medlemmar biträdda hemställen biföll Hans Maj:t Konungen; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gustaf Florén.